

ÖZ

GÜNGÖR Ebubekir, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Konuralp ERCİLASUN, Haziran 2008, 185 s.

ÇARLIK DÖNEMİNDE TÜRKİSTAN'DA FİKİR AKIMLARI,

Çalışmamızda, XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında yaşamış olan belli başlı Türkistan aydınları ve onların İslamcı, Türkçü, yenilikçi fikirler temelinde toplum üzerinde meydana getirdikleri değişimin belirleyiciliği vurgulanmaya çalışılmıştır. bu sebeple çalışmamızın odak noktasını Ceditçilik, İslamcılık ve Türkçülük, kısmen de Sosyalist fikirlerin etkisiyle Türkistan aydınlarının kültürel, siyasi ve demokratik hareketleri oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmamızda ilk olarak, Rus Çarlığı'nın bölgeyi işgal sebepleri, Türkistan'da hanlıklar, Türk boyları ve birbirleri ile ilişkileri, Rusya'nın Türkistan'ı işgali ve bölgede kurduğu siyasi ortam hakkında genel bilgi verilmiş, Türkistan fikir hayatını derinden etkileyen XIX. Yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında Türkistan'da eğitim konusu kaynaklar çerçevesinde ele alınmıştır.

Türkistan'da ortaya çıkan fikirlerin asıl kaynağı ve yayıcıları aydınlar olduğu için, XIX. ve XX. yüzyılın başlarında Türkistan halkının kültürel ve toplumsal varlığını halkın ortak değerleri İslamcılık-Türkçülük fikirlerinin birlik temelinde Ceditizmle korumaya çalışan Türkistan aydınlarının, hayatları, fikirleri, eserleri, Türkistan fikir hayatına katkıları üzerinde durulmuştur. Türkistan'da aydın, toplumsal hayatın birliğini, işlevini ve toplumdaki bireyin entegrasyonunu sağlamaktadır. Bu sebeple, İslamcılık, Türkçülük, Ceditçilik fikirlerinin Türk dünyasında ortaya çıkışları ve Dünya kamuoyunun bu fikirleri nasıl değerlendirdikleri ele alındıktan sonra, fikirlerin Türkistan'daki yansımaları ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Son olarak çalışmamızda Türkistan'da, XIX. yüzyılın sonlarında oluşmaya başlayan ve XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan bu fikirlerin, Türkistan siyasi-kültürel hayatında meydana getirdiği değişim ve aydınlar üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkistan, İslamcılık, Türkçülük, Ceditçilik

Кыскача мазмуну

Эбубекир Гүнгөр, Магистирдик иштин жетекчиси: т.и.к. Доцент Конуралп Эжиласун,
Июнь 2008, 185 б.

РОССИЯ ИМПЕРИЯСЫ МЕЗГИЛИНДЕ ТҮРКСТАНДА АГАРТУУЧУ КЫЙМЫЛДАР

Ишибизде, XIX – кылымдын акыры XX – кылымдын башында жашаган белгилүү Түркстан агартуучулары жана алардын исламчыл, улутчул, жаңычыл ойлордун негизинде коомчулукта жараткан өзгөрүүлөрү изилдөөгө алынды. Ошон үчүн изилдөөбүздүн негизин Түркстан агартуучуларынын жедитчилик (жаңычылдык), исламчылдык жана түркчүлдүк, ошондой эле коммунисттик идеялардын таасири менен маданий, саясий жана демократиялык аракеттери жөнүндө болду.

Буга байланыштуу изилдөөбүздүн башында Түркстан хандыктары, Түркстанда жашаган уруулар жана алардын бир-бирлери менен болгон карым-катнаштары жөнүндө жалпы маалымат берилип, ошол эле мезгилде Орус падышачылыгынын аймака болгон оторчулдук саясаты да колго алынды. Муну менен катар эле тарыхый булактардын негизде XIX – к. жана XX – кылымдын башында, Түркстанда калыптанган идеянын тамырынан бери таасирин тийгизген билим берүү айланасында изилдөө жүргүзүлдү.

Түркстанда пайда болгон жаңычыл идеялардын асыл булагы жана жайылтуучулары жаңы көз караштагы агартуучулар болгондугу үчүн, XIX - к. жана XX – кылымдын баштарында Түркстан элинин маданий жана коомдук байланыштарынын ортогун түзгөн Исламчылдык – Түркчүлдүк идеянын негизинде, жадидизмди (жаңычыл) коргошкон Түркстан жаңы көз караштагы агартуучулардын өмүр жолу, идеялары, эмгектери жана алардын Түркстандагы идеяларга кошкон салымдары үстүндө изилдөө жүргүзүлдү. Түркстандагы жаңы агартуучулар коомдук жашоонун биримдигин, иш бирлигин жана айрыкча коомдогу жарандардын интеграциялануусунда салым кошушкан. Буга байланыштуу исламчылдык, түркчүлдүк, жаңычылдык идеялардын Түрк дүйнөсүндө пайда болушун жана дүйнөлүк аренанын бул идеяларды кандай анализдешкендиктерин колго алгандан кийин, жаңы идеялардын Түркстанга тийгизген таасири терең изилдөөгө аланды. Изилдөөбүздүн акырында Түркстанда, XIX - к. жарымында калыптана баштаган жана XX – кылымдын баштарында ачыкка чыккан бу жаңы идеялардын Түркстандын саясий жана маданий турмушунда пайда болгон өзгөрүүлөр жана жаңы агартуучулар жөнүндөгү таасирлери изилденди.

ABSTRACT

Ebubekir Gungor, Diploma paper of the master ,scientific supervisor:Dr.Konuralp
Erjilasun , June, 2008,p.185

INTELLECTUAL TRENDS IN TURKESTAN DURING TSARIST PERIOD

In this paper the works of famous educators of Turkistan of the end of the 19th and beginning of the 20th centuries were researched , their advanced ideas ,based on Islamism and Turkism ,but the main emphasis was given to show the process of changes in society because of the influence of these ideas.The main points of our work were cultural , political and democratic movements of Turkism,and partly Socialism.

In the first chapter there is information about the reasons of occupation of Turkistan by Russian kingdom,khamates, situated in the given area, Turkic tribes,their interrelations and also political situation, formed in Turkistan. The theme of education in the 19th and 20th centuries deeply influenced the movements in Turkistan, namely in the framework of this theme . A list of literature and different sources were used in the work.

The major question of this work was the enlighters of Turkistan ,who became forefathers and extenders of the ideas and the movement.As they tried to save cultural and social existence of Turkistan's nation union at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries, using ideas of Jadism, on the foundation of the union of Islamism-Turkism. The great attention was focused on life, thoughts, and works of those enlighters and on their input in the development of the ideas of Turkistan. The enlighter provided earning capacity and formation of the social life and assigned the integration of personality in the society.Due to these reasons after the emergence of ideas of Jadism, Islamism and Turkism and after the appearance of the questions how to use these thoughts in global public judgments, projection of Turkistan started being studied. In the conclusion of this work the author has shown the influence of the enlighters and their ideas on the changes of political and cultural life of Turkistan, in the end of the 19th and in the beginning of the 20th century.

Key words are: Turkistan, Jadism, Islamism and Turkism.

АННОТАЦИЯ

Эбубекир Гюнгер, Дипломная работа магистранта, Консультант: Доц. Др.Конуральп Эржиласун, Июнь, 2008, с. 185.

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В ТУРКЕСТАНЕ ВО ВРЕМЯ ПРАВЛЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

В нашем труде были исследованы известные просветители Туркистана конца 19-ых начала 20-ых веков, их новаторские идеи, основанные на Исламизме и Тюркизме, но главный акцент был направлен на то, чтобы показать процесс изменения общества под этими идеями. Поэтому культурные, политические и демократические движения просветителей Туркистана, сложившиеся под влиянием идей Джадидизма, Исламизма, Тюркизма и, отчасти, социализма являются главной точкой нашей работы.

Первым делом в нашем труде было информирование о причинах оккупации Туркистана русским царством, о ханствах, расположенных в данном ареале, о тюркских родах и их взаимоотношениях друг с другом, а также о политической обстановке, сложившейся в Туркистане. Тема образования в Туркистане 19-ых начала 20-ых веков глубоко влияла на движения Туркистана именно в рамках этой темы была использована литература и взяты источники.

В связи с тем, что просветители Туркистана являлись главными зародителями и распространителями идей и движений, которые старались сохранить культурное и социальное существование союза народов Туркистана 19-ых начала 20-ых веков, используя идеи Джадидизма на основе объединения Исламизм-Туркизма, было уделено большое внимание жизни, мыслям, произведениям этих просветителей и на внесённый ими вклад в развитие идей Туркистана. Просветитель обеспечивал трудоспособность и формирование социальной жизни и предоставлял интеграцию личности в обществе. По этим причинам, после появления на свет в Тюркском мире идей Исламизма, Тюркизма и Джадидизма, и после рождения вопроса, как можно использовать эти идеи во всемирном общественном суждении, стали подробно изучаться проекции Туркистана. В конце нашей работы было показано влияние просветителей и внесение их идеями, конца 19-ых начала 20-ых веков, изменения в политическо-культурную жизнь Туркистана.

Ключевые слова: Туркистан, Исламизм, Туркизм, Джадидизм.